INTERNATIONAL JOURNAL

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 11/1

2015

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL

SCIENTIFIC PAPERS

VOL 11/1

4-6 DECEMBER

BANSKO, REPUBLIC OF BULGARIA

2015

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific and Applicative papers V11/1

Editing Board

PhD Vlado Kambovski, PhD Robert Dimitrovski, PhD Predrag Trajković, PhD Maria Kavdanska, PhD Svetlana Trajković, PhD Zivota Radosavljevik, PhD Margarita Koleva, PhD Mile Matijević, PhD Nonka Mateva, PhD Jugoslav Ziberovski, PhD Rositsa Chobanova, PhD Aleksandar Nikolovski, PhD Jove Kekenovski, PhD Marija Knezevik, PhD Ilija Nasov, PhD Irina Singaveskaya, PhD Nonka Mateva, PhD Dzulijana Tomovska, PhD Oliver Dimitrijevik, PhD Nedzat Koraljik, PhD Nebojsha Pavlovik, PhD Nikolina Ognenska, PhD Dimitrija Popovski, PhD Lisent Bashkurti, PhD Tome Naumov, PhD Trajce Dojcinovski, PhD Jana Merdzanova, PhD Zoran Srzentic, PhD Nikolai Sashkov Cankov

Preparing and correction: Liljana Pushova**,** Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor
PhD Robert Dimitrovski

KNOWLEDGE

International Journal Scientific and Applicative Papers V11/1

ISSN 1857-92

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, President of Macedonian Academy of Science and Arts, Skopje (Macedonia)
- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rosica Cobanova PhD, Bulgarian Academy of Sciences (Bulgaria)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, Director of PhD Institute, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Anka Trajkovska Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, (Serbia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Sasho Korunoski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Vise rector, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Margarita Koleva PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Aleksandar Donchev, MIT University, Faculty of Law, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Ljupco Naumovski PhD, Forum for Mobility and Research, Bitola (Macedonia)
- Prof. Oliver Iliev PhD , Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Dimitrija Popovski PhD, Faculty of Sport, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Aleksandr Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petrsburg State Forest Technical University, Saint Petrsburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)

- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
-Prof. Isa Spahiju PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technologogical Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational center, Skopje, Macedonia
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Sasha Kicoshev PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics , University of Novi Sad , Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD , University Hadzi Zeka , (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina) - Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law University of Kragujevac (Serbia)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High college for professional applied studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus – Faculty of Management, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, Dean, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nikola Bozkov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vasil Pehlivanov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Doc. Marija Kostić PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Sandra Živanović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Nebojsa Pavlovic PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Venus Del Rosario, Arab Open University (Philippines)
- Nishad M. Navaz, Kingdom University (India)

Contents

PROBLEMS AND TRENDS IN SOCIAL DEVELOPMENT AND POLICIES ON EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT 19

Hristo Beloev D.Sc. Ph.D 19

Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D 19

THE METHOD OF AESTETICS OF COMUNICATION IN EDUCATION 29

ON THE RECEPTION OF LITERARY WORK IN TEACHING 29

Prof. Violeta Dimova Ph.D 29

Prof. Mahmut Celik Ph.D 29

STUDENTS' PROFILE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING WITH TECHNOLOGY - THE CASE IN ALBANIAN SCHOOLS 32

PhD. Olsa Pema 32

INTERACTIVE METHODS OF TRAINING IN PEDAGOGICAL PRACTICE 37

Nicola Vakirlov 37

Maria Becheva PhD 37

Nina Belcheva 37

THE IMPACT OF INCREASED ENTREPRENEURIAL CAPACITIES IN RAISING THE PERFORMANCE OF SME-S IN TRANSITION ECONOMIES 41

Kosovare Ukshini, PhD, ... 41

Academician Izet Zeqiri 41

APPLICATION OF THE CONCEPT OF LIFELONG LEARNING IN BULGARIA 44

Venelin Terziev Ph.D. 44

Ekaterina Arabska Ph.D 44

EDUCATIONAL MISBALANCES: 56

MIRROR IMAGES OF SCHOOL AND HIGHER EDUCATION 56

Assoc. Prof. Alexander Valkov, PhD 56

Assoc Prof. Evgenia Penkova, PhD 56

THE STUDENTS SELF-ASSESSMENT BASED ON STANDARDS DEVELOPS THE TEACHING AND INFLUENCES IN THE LEARNING RESULTS 60

Sonila Tatili 60

Prof. Asoc.Dr Tomi Treska 60

DISCUSSION ABOUT OPPORTUNITIES FOR LEARNING DECIMALS AND FRACTIONS IN THIRD AND FOURTH GRADE IN BULGARIA 68

Zlatina K. Sharkova Ph.D. 68

HOW “HARD TIMES” STIMULATE REFORMS – THE CASE OF THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION 71

Elena Blagoeva-Hazarbassanova 71

COMMUNICATION AS A TOOL FOR EFFECTIVE LEADERSHIP 75

PhD. Assistant, Lazar Arsovski 75

PhD. Mirko Tripunoski 75

GENESIS AND FIRST MANIFESTATIONS OF INFORMAL EDUCATION IN BULGARIA 80

Assoc. Prof. Penka Tsoneva, DSc 80

EDUCATION FOR DEMOCRATIC CITIZENSHIP AND THE LITERARY APPROACH IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASS 83

Prof. Elda Talka Ph.D 83

KNOWLEDGE AS A RESOURCE FACILITATING THE TRANSITION OF YOUNG PEOPLE FROM EDUCATION TO EMPLOYMENT 87

Kamelia Petkova, PhD 87

LITERACY, HEALTH AND ECONOMIC FACTORS 92

Assist. Professor Marija Emilija Kukubajska, PhD 92

Sonja Koceva, MA, Ph. Spec. 92

PROBLEMATIC SITUATION IN THE CONTEXT OF DIDACTIC TEAHCING AND LEARNING PROCESS 98

Valentina Chileva Ph.D 98

LEGAL ASPECTS ON THE DEVELOPMENT OF OPEN-END MUTUAL FUNDS IN THE R. of MACEDONIA 101

Nebojsa Cvetanovski, Ph.D. 101

Daniela Cvetanovska, M. A. 101

ASPIRATION TOWARDS REGIONAL AND GLOBAL SECURITY 107

Maja Miskovska Ph.D 107

LOCAL GOVERNMENT AND CITIZEN PARTICIPATION AT THE LOCAL LEVEL 112

Prof. Jove Kekenovski, Ph.D 112

CASE STUDY: CONCORDIA MISSION OF THE EUROPEAN UNION AND THE LESSONS LEARNED 118

Ivica Josifovic, PhD 118

Zlatko Keskoski, PhD 118

THE MILITANT ISLAMIST IDEOLOGY AS A THREAT TO THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA 123

m-r Borche Chaminski 123

d-r Rina Kirkova 123

d-r Nenad Taneski 123

DISCRETIONARY POWERS OF THE ADMINISTRATION – NECESSITY OR FOLDING SCREEN FOR ABUSES 131

Ass. Dejan Vitanski PhD 131

GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF MARITIME PASSAGES IN EUROPE 136

Assistant Professor Jordanka Galeva, PhD 136

POST-CONFLICT ROLE OF THE EUROPEAN SECURITY AND 141

DEFENCE POLICY 141

Zlatko Keskovski PhD 141

Ivica Josifovic PhD 141

POLEMOLOGICAL AND SECURITY ANALYSIS OF THE REVOLUTIONS IN THE PAST AND TODAY 145

Suzana Kotovchevska PhD 145

Mitko Kotovchevski PhD 145

BUILDING ENTREPRENEURIAL ORGANISATION: BUSINESS PROCESS REENGINEERING FROM A QUALITY PERSPECTIVE 149

Branko Nikolovski, assoc. prof. PhD 149

SOCIAL MEDIA MARKETING – NEW MARKETING TREND IN THE MODERN LIFESTYLE 154

Sanja Nikolic, PhD 154

Sreten Miladinoski, PhD 154

UNFAIR COMPETITION AND GRAY ECONOMY 158

Assistant Professor. Ph.D. Law Berat Aqifi 158

Associate Professor. Ph.D. Law Sasha Dukovski 158

Mr. Drini Grazhdani LLM (Adv) 158

CREDIT RATINGS, A SOLUTION TO INFORMATION ASYMMETRY IN EMERGING MARKETS (ALBANIA ECONOMY) 162

Ada Aliaj Ph.D 162

Prof. Ilir Hoti Ph.D 162

Marsel Aliaj 162

DEVELOPING A FUNCTIONING LABOR MARKET IN BULGARIA 167

Venelin Terziev Ph.D 167

Ekaterina Arabska Ph.D 167

CAUSE AND EFFECT RELATIONSHIP BETWEEN GOVENRMENT 182

EXPENDITURE AND REVENUE COLLECTION 182

CASE OF ALBANIA 182

Entela Velaj 182

Olta Nexhipi 182

MEASURING MSE VOLATILITY WITH MBI10 STOCK INDEX 186

Igor Tanturovski PhD 186

ALBANIAN CUSTOMER ATTITUDES TOWARDS FARM FOOD 192

Prof. Edlira Llazo Ph.D 192

TECNOLOGICAL TRAININIG - REALITES AND FUTURE 196

Branko Sotorov Ph.D 196

Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D 196

RISK ASSESSMENT AND PRICE OF LEASE FOR AN APARTMENT,....................................200

CASE STUDY IN SKOPJE..200

Prof. Dr. Blagoja Spirkoski...200

Assist.Prof. Dr Radica Dishlieska...200

ANALIZA EKONOMIKE NDAJ POLITIKES TATIMORE DHE TE ZAVENDESIMIT 205

Dr.Sc.Shaqir Elezaj..205

OFFICIAL DEVELOPMENT AID IN THE WORLD 209

Dori Pavloska – Gjorgjieska, Ph.D...209

Biljana Buzlevski, PhD..209

Aleksandar Dejanovski, PhD...209

STRUCTURE OF SOURCES OF FUNDING AS A FACTOR FOR COMPETITIVENESS OF THE BUSINESS ENTITIES FROM REPUBLIC OF MACEDONIA 213

Prof. Savo Ashtalkoski, PhD 213

Bardul Tushi, M.Sc...213

Igor Slavkoski, M.Sc...213

THE NEW KNOWLEDGE OF CRISIS 2008 AND THE NEW EU BANK UNION IN FUNCTION OF FINANCIAL STABILITY 219

PhD Dance Nikolovska Vrateovska...219

Slagana Kostadinovska 219

Emilija Popova..219

THE ROLE AND IMPORTANCE OF FINANCIAL DERIVATIVES IN EMERGING ECONOMIES 223

Aleksandar Dejanovski 223

Biljana Buzlevski...223

Jelena Tast...223

Aleksandar Stankovic 223

GLASS CEILING AND SOCIAL - ECONOMIC POSITION OF WOMEN IN ALBANIAN ORGANIZATIONS...228

Lina Vaso...228

ANALYSIS OF MACEDONIAN PUBLIC HEALTH SYSTEM THROUGH INSTITUTIONAL EXAMPLES 234

Igor Tanturovski PhD 234

PENSION INSURANCES - CASE STUDY OF KOSOVO 239

Myhybije Zallqi Zhara 239

Prof.Ass.Dr.Ibish Mazreku 239

QUALITY MANAGEMENT INITIATIVES AND SOLUTIONS 243

FOR SMALL BUSINESS IN TOURISM 243

Branko Nikolovski, assoc. prof. PhD 243

SOCIAL POLICIES RENDERING IMPACT ON BULGARIAN LABOR MARKET 248

Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D 248

Ekaterina Arabska Ph.D 248

STRUCTURAL EQUATION MODELING WITH LISREL: APPLICATION IN INFORMAL ECONOMY 256

Brunela Trebicka, PhD 256

Asoc Prof. Azeta Tartaraj, PhD 256

LENDING CONDITIONS DURING THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS 262

Aleksandra Nakevska 262

PhD Ljupco Davcev 262

THE LINK BETWEEN CUSTOMER SATISFACTION AND EMPLOYEE SATISFACTION IN RESTAURANT INDUSTRY 266

An analysis of restaurants in Durrës, Albania 266

Dr. Olta Nexhipi 266

Dr. Osman Metalla 266

THE ROLE OF LOCAL CAPACITY ON DECENTRALISATION IMPACT IN ALBANIA 271

Zoica Zharkalli (Kokaveshi) 271

A COMPLEX APPROACH IN THE PREVENTION OF 'DIABETIC FOOT' FOR PATIENTS WITH DIABETIC POLYNEUROPATHY IN ADVANCED AND OLD AGE 276

Asst. Dr. Snezhina Georgieva 276

Asst. Varvara Pancheva 276

ALGORITHM FOR COMPUTER-ASSISTED MODELLING OF TRANSVERSE MAXILLOFACIAL ASYMMETRY 280

Tatyana Boeva 280

HOLISTIC APPROACH IN PHYSICAL THERAPY FOR PATIENTS WITH MULTIPLE SCLEROSIS 285

Hristo Boyadzhiev 285

Petya Mitrindzhakova 285

INVESTIGATING STUDENT OPINION IN THE SPECIALTY OF ‘DENTAL TECHNICIAN’ ON ATTITUDES TO OPPORTUNITIES FOR STUDENT MOBILITIES DURING THEIR EDUCATION AT MEDICAL COLLEGE PLOVDIV 290

Slavov Sv. 290

Kasnakova P. 290

Yankov Sv. 290

IMPROVEMENT OF THE QUALITY OF LIFE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF A PATIENT-CENTERED APPROACH OF PATIENTS WITH CHRONIC CORONARY ARTERY DISEASE 294

Assist. Prof. Marieta Todorova 294

Associate Prof. Gergana Petrova, Ph.D 294

HEALTH PROMOTION IN NURSERIES ON THE TERROTORY 298

OF PLEVEN MUNICIPALITY 298

G. Markova 298

G. Petrova 298

GLOBALIZATION OF COUNTERFEIT MEDICINES WORLDWIDE 303

As. Zlatina Ivanova 303

MISTAKES IN SHORT-TERM VISUAL MEMORY OF PERSONS WIHTIN WORKING AGE. 307

Firdes Yusmen, assoc. prof. 307

Silvia Tcvetkova 307

Ivan Petkov 307

QUESTIONNAIRE FOR ASSESSMENT OF EATING DISORDER RISK - A PILOT STUDY ... 313

R. Massaldjieva......313

D. Bakova......313

B. Tilov......313

M. Semerdjieva......313

B. Torniova......313

TRAINING IN HOMEOPATHY IN THE MEDICAL UNIVERSITIES OF BULGARIA......318

Assistant prof. engineer Zhivko Peychev......318

THYROID DISORDERS IN PATIENTS WITH HEMATOLOGICAL MALIGNANCIES......321

Nonchev B. 321

Goranova-Marinova V. 321

STUDY OF THE REASONS FOR CHOOSING A PROFESSION BY THE STUDENTS -NURSES 325

Assoc. Prof. Biyanka TorniyovaPh.D......325

Senior Lecturer Yordanka Tsokova......325

SOURCE DOMAINS FOR METAPHORS: A COMPARATIVE STUDY OF BULGARIAN AND ENGLISH ANATOMY......330

Ivaylo Dagnev......330

Maria Saykova......330

Maya Yaneva......330

ГОЛЕМИОТ РАЗВОЈ И НАПРЕДОК НА ЕЛЕКТРОНИКАТА И ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО ДЕНЕШНО ВРЕМЕ,ДАВА РЕЗУЛТАТИ И НОВИ МОЖНОСТИ ВО МХОГУ МЕДИЦИНСКИ ДИСЦИПЛИНИ , ЗА ПО БРЗИ,ПО ПРЕЦИЗНИ,ПО ВАЛИДНИ И ПОВЕРОДОСТОЈНИ ДИЈАГНОЗИ ВО МНОГУ ОБЛАСТИ ВО МЕДИЦИНАТА......333

Реџеп Емурлаи......333

Дритон Селмани......333

Рауф Абдиу......333

Несет Узаири......333

THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN HEALTHCARE......336

Teodora Dimcheva......336

SPORT AND PHYSICAL ACTIVITY – WAY OF LIFE AMONG REHABILITATION STUDENTS 340
Nikoleta Nikolova 340
Ivan Gatevski 340
LIMITATION OF DRUG USE THROUGH LEARNING AND SOCIAL SKILLS 345
Rumiana Budjeva, Ph.D. 345
TRANSFORMATION PROCESSES 351
IN THE ATTITUDE TOWARDS ISLAM IN BULGARIA 351
Assoc. Prof. Dr. Veselin Bosakov 351
GLOBALIZATION AND FORMER COMMUNIST COUNTRIES 356
Dr. Goranco Jakimov 356
ENDANGERING THE IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA FROM NATURAL DISASTER AND THE NEED FOR MAPPING AND ELABORATING CRITICAL SPOTS 361
Prof. TrajceNacev Ph.D 361
Assistant Prof. Dragan Veselinov Ph.D 361
ARCHITECTURAL CHARACTER OF SHOPPING CENTERS 365
Prof. Vangjel Dunovski Ph.D 365
Prof. Vlado Velkovski PhD……………………………………………………………..….365
MAP ORIENTATION 370
Associate prof. Gabriela Kirova PhD 370
BREEDING AND SELECTION OF HONEY BEES RESISTANT TO DISEASES CAUSED BY VIRUSES, BACTERIA AND PARASITES 374
Prof. Dr. Rumen Valchovski 374
Dr. Jordan Manasiev 374
Dr. Ivo Sirakov 374
Galina Hristovska MA 374
Prof. Romel Velev PhD 374
Prof. Dr. Miso Hristovski 374

NEW FLEXIBLE APPROACH TO TEACHING VETERINARY TOXICOLOGY 377
Prof. Romel Velev Ph.D 377
Prof. Misho Hristovski Ph.D 377
DOES THE FORECAST MANAGERIAL EFFECT IN ORGANIZATIONAL PERFORMANCE? 379
Erisa Musabelli 379
TEACHERS` FEEDBACK AND STUDENTS' PREFERENCES ON SECOND LANGUAGE LEARNING: A CASE STUDY 382
Isa Spahiu Ph.D 382
Edita Kamberi-Spahiu, MA 382
ASSESSING PRAGMATIC COMPETENCE OF ENGLISH AND GERMAN 389
FOREIGN LANGUAGE STUDENTS 389
Biljana Ivanovska 389
Nina Daskalovska 389
Marija Kusevska 389
Tatjana Ulanska 389
BIRDS: MYTHICAL SYMBOL OF MIGRATION, BEAUTY AND BESTIALITY 393
Assist. Professor Marija Emilija Kukubajska, PhD 393
CULTURAL MODELS THROUGH THE PRISM OF LANGUAGE 398
Violeta Nikolovska Ph.D 398
MAKING TRANSLATABILITY MATRIX 403
Vesna Milevska 403
ON ADJECTIVES USE AND CLASSIFICATION IN ENGLISH AND ALBANIAN LANGUAGE 406
Dr. Suzana Samarxhiu 406
ADOLESCENCE IN THE LITERATURE FOR YOUNG ADULT OF TOME ARSOVSKI 411
Prof. Jovanka Denkova Ph.D 411
A CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE LINGUISTIC TRANSFER FROM L1 TO L2: STRATEGIES TO PROCESS EFL WRITING 419

Dr. Juliana Çyfeku 419

LANGUAGE POLICY DYNAMICS AND MULTILUNGUAL COMMUNICATIVE COMPETENCE 424

Assoc. Prof. Anna Georgieva 424

Asst. Prof. Iliyana Simeonova 424

DO TESTS HAVE AN IMPACT ON KNOWLEDGE RETENTION? A STUDY CASE IN THE ALBANIAN PRIMARY SCHOOLS 429

Dr. Erinda Papa 429

KNOWLEDGE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND LEARNING.NEW SKILLS FOR TEACHERS OF XXI CENTURY 434

Prof.Eliona Naqo 434

ALBANIAN LANGUAGE UNDER THE MAGIC OF ROMANTIC AUTHOR'S PEN 437

Greta Jani Ph.D 437

PERSONAL NAMES IN TURKISH AND MACEDONIAN 442

SCHOOLBOOKS IN MACEDONIA 442

Prof. Marija Leontik 442

A FUNCTIONAL APPROACH TO PHRASEOLOGY 447

Dr. Suela Koça 447

Dr. Erinda Papa 447

VEÇORI GJUHËSORE TË LEKSIKUT TË SË FOLMES SË QYTETIT TË ELBASANIT NË DITËT E SOTME - NJË KËNDVËSHTRIM SOCIOLINGUISTIK 451

Dr. Manola Kaçi (Myrta) 451

STRATEGIES OF VOCABULARY ACQUISITION: THE ROLE OF TEACHERS IN USING ANTONYMS AS A TECHNIQUE OF VOCABULARY REINFORCEMENT AT DIFFERENT LEVELS OF ENGLISH LEARNING 456

Dr. Ekaterina Strati 456

RHYTHMICAL CODE AND HISTORICAL DEVELOPMENT 460

Liuba Zlatkova, PhD 460

SLAVONIC MUSIC THROUGH THE MIDDLE AGES 463

Assoc. Prof. Margarita Gencheva 463

THE DESTRUCTION OF A MYTH IN NORMAN MAILER'S *AMERICAN DREAM* 466

Dr. Marsela Turku 466

THE INCLUSSION OF THE SPECIAL NEEDS CHILDREN AND THEIR PROBLEMS FACING THE ALBANIA SCHOOL 472

Doc.Dr. Ambera Duka (Ferri) 472

MSc. Ermira Tati, ... 472

IMPROVING THE KNOWLEDGE OF VISUOCONSTRUCTIVE IMPAIRMENTS IN DEMENTIA – RELIABILITY OF A SCALE FOR HUMAN FIGURE DRAWING 478

Radka Massaldjieva 478

REFERENCE TO THE ANALYSIS OF PROSE TEXT FROM THE ASPECT OF THE ABILIITY TO DETERMINE THE NARATION AND ANALYSIS OF SONATA FROM THE ASPECT OF SKILLS FOR PIANO 483

MA Milena Ristova- Mihajlovska 483

Prof. MA Angele Mihailovski 483

LITERACY, HEALTH AND ECONOMIC FACTORS

Assist. Professor Marija Emilija Kukubajska, PhD
Faculty of Philology, UGD – Stip, Repubic of Macedonia marija.kukubajska@ugd.edu.mk
Sonja Koceva, MA, Ph. Spec.
Pharmacy "Higija", Stip, R. of Macedonija, higija.sonja@t-home.mk

Abstract: Economic disadvantage in less developed regions of the world is expected to result into higher illiteracy rate, among children in particular. Some developed countries do not follow this pattern. A paradox indicates: they pay special attention to nutrition and dietetics, yet record surprising illiteracy. Poor regions welcome new concepts of healthy nutrition and *healthy education*, while they also integrate existing traditional nutrition, just as developed societies promote health agricultural and livestock production. However, poor regions are usually those where millions of children and adults die of hunger as literacy or education incentives remain minimal or absent. Eradication of such concerns is addressed by world corporations and government and non-government organizations. Current literacy rates from select European, African, Asian countries and the U.S. are consulted as both rich and developing countries show qualitative and quantitative disparities that require improvement. Public awareness for healthy nourishment recognizes the inter-relatedness between 1. food and healthy nutrition and 2. *healthy education* and literature on nutrition and dietetics.
Key words: illiteracy rates, hunger, intellectual and material nutrition

ПИСМЕНОСТ, ЗДРАВЈЕ И ЕКОНОМСКИ ФАКТОРИ

Д-р Марија Емилија Кукубајска
Филолошки факултет, УГД, Република Македонија, marija.kukubajska@ugd.edu.mk
М-р Соња Коцева, дипл. фарм. спец.
Фармација „Хигија", Штип, Република Македонија, higija.sonja@t-home.mk

Апстракт: Економската загрозеност кај помалку развиентите подрачја од светот се очекува да резултира во поголема неписменост, особено кај детската популација. Некои развиени земји не го следат ова правило. Парадоксално, тие посветуваат особено внимание на нутриционизмот и диететиката, а сепак бележат изненадувачка неписменост. Сиромашните региони се отворени за нови концепти на здрава исхрана и *здраво образование*, додека ја интегрираат постоечката традиционална исхрана, како и развиените општества што промовираат здраво земјоделство и сточарство. Меѓутоа, сиромашните региони се вообичаено тие во кои милиони деца и возрасни умираат од глад додека писменоста и подршката на образованието се минимални или отсутни. Со искоренување на таквите проблеми се занимаваат и светски корпорации и владини и невладини организации. Оваа анализа консултира и тековни индекси на писменост од поедини европски, африкански и азиски земји како и од САД, бидејќи и богатите и сиромашните земји покажуваат несоодветности кои бараат подобрување. Свеста за здрава исхрана ја согледува меѓузависноста на 1. исхраната и здравата храна со 2. *здравото образование* и литературата поврзана со нутриционизам и диететика.
Клучни зборови: индекс на неписменост, глад, интелектуална и материјална исхрана

Вовед

Во екот на супер мобилна информатичка и техничка револуција, светот произведува и дистрибуира знаења и стока пообемно и побрзо од сите фази во човековиот развој на земјата. Сепак, некои парадокси на нееднаков развој на писменоста во различно развиени средини остануваат да се решаваат како наследство од минатото или како тековните непредвидливи, или погрешно усмерени промени, како најново наметнатата школска исхрана во САД. Актуелна е нарацијата: ако развиените заедно со неразвиените земји се посветат на взаемна позитивна соработка на оваа проблематика и ја интензивираат превенцијата против *воспалителните болести* во загрозените средини, некои состојби и проблеми во светот ќе се решаваат побрзо и поефикасно. За проблемите на сиромаштијата и неписменоста не може да се обвинуваат исклучително ниту богатите земји – дека немаат чувство или солидарност за сиромашните, ниту сиромашните – дека немаат сопствен капацитет или културолошки, општествени, но и политички услови за економски напредок. За потребата од објективни анализи на состојбите се консултирани неколку статистички факти. Последен статистички показател е дека околу 6.3 милиони деца помали од 5 години, годишно умираат од глад, што е еднакво на 17.000 деца починати на ден. Едно од 6 деца во земјите во развој е физички недоразвиено поради ненахранетост. Тие деца не значи дека се помалку сакани од својата емотивно најблиска околина, семејството, фамилијата, но факт е и дека нивното интелектуалното созревање е осудено на криза. Опкружувањето и улогата на фамилијата

од друга страна не можат да бидат заменети со ниедна алтернативна социјална формација, грижа на државниот апарат ниту со лажната *безгрижност* по социјалните мрежи (која често е еднаква на бесчувствителност и изгубеност во виртуелниот свет). Се наметнува прашањето, каков соодност имаат материјалните услови со образовните, кај богатите и кај помалку богатите средини.

1. Поврзаноста на економијата со неписменоста

Во некои земји од Африка и Азија, кај детската популација која не посетува основно училиште денес, присутна е и нивната здравствено критична слика, недоволна нахранетост, или глад. Во последната четвртина век, додека развиените земји ги унапредуваат студиите и истражувањата за диететика и нутриционизам, истите го зголемуваат својот увид и во земјите и културите во развој, каде се набљудува користењето на алтернативото со интегративно спојување на здрава храна, здравје, конвенционална медицина и образование. Меѓутоа, истовремено милиони деца умираат од глад, и не се описменуваат и просветуваат. Во овој процес имаат значајна улога организираните и систематизирани податоци и функционалните креирања на содржини наменети за раниот детски развој: 1) изданија на огромен број информативна литература, списанија и книги за здрава исхрана и развој на претшколските деца (на разни јазици) кои ја следат и 2) достапност на храна, и посебно на здрав и органски вид, преку специјализирани производители и продажни линии.

Консумирањето на балансирана исхрана и додатоци на исхрана, бележи и позитивни резултати, иако се почести се показателите и дека повеќето од тие производи не прават значителни разлики (од недостапност за помасовна употреба поради високите цени особено во економски послабите земји, до релативно слаби резултати во делувањето на тие прехранбени производи).

Во овој контекст се наоѓаат и радикалните крајности во рестрикција на исхраната, каков што се покажа и неуспешниот обид на Мишел Обама да ги ослабне дебелите деца но го загрози нивното здравје со недоволно калории и со принудно гладување што се одрази на перформансите и концентрацијата кај учениците.

2. Некои показатели од МИКС за вклученоста на децата во описменувањето во Македонија.

Спрема *Мултииндикаторското кластерско истражување* (МИКС) во рамки на меѓународната анкета спроведена во 2011 година во Македонија, во координација со трите министерства: за образование, за труд и социјална политика и за здравство, и во партнерство со УНИЦЕФ, се наоѓаат бројки кои покажуваат забележителен напредок на планот на детското образование во Македонија, паралелно со економскиот развој на земјата. Индикаторите се компаративно повидливи кај одредени етнички групи.

Пристапот за описменување преку основно образование за сиромашните и за ромската популација е подобрен од 86% во 2005 година, на 96% во 2011 година. Тоа придонесува Македонија да постигне речиси целосен пристап на детската популација во основно образование до бројката од 98% во 2011 година, што е подобрување од 12%.

Спрема МИКС, податоците во Македонија за време на периодот на значителен економски развој во последните 10 години, 93% од децата на возраст од 36-59 месеци (од 3 - 5 години) имаат и правилен здравствен развој. Тој процент е повисок и до 96% кај децата од постарата старосна група, со тоа што со зголемување на возраста се усвојуваат повеќе вештини во доменот на учење, физичкиот и социо-емоционалниот развој. Анализата на детскиот развој во Македонија во сите домени покажува дека кај сите деца се регистрира правилен развој од областа на учењето и на физичкиот развој. Од друга страна, се среќава и бројка која го свртува вниманието: многу е помал општиот развој во доменот *писменост и бројки* (literacy and numeracy), 43%. Овие бројки за просечни вредности на ниво на држава се од клучно значење за обезбедување на детските права и нивните потреби, и на идните потреби на општеството.

Шелдон Јет, претставник на УНИЦЕФ, по повод презентирањето на МИКС податоците во Македонија, изјавува: *"Вредноста на податоците од МИКС лежи во согледување и разбирање на нееднаквостите и диспаритетите затскриени зад просечните вредности на ниво на државата. Јасно се гледа од бројките дека инвестициите и интервенциите насочени кон оние што не добиле доволно можности се навистина исплатливи".* Постои и една бројка која е ретко позитивен показател особено во споредба со развиентите земји, а тоа е дека од сите деца во Македонија, 91% имаат правилен развој во социо-емоционалниот домен. Од 2011 година до денес, кога мобилната телефонија и интернетот го зафатија и детскиот свет од претшколска возраст, се очекува дека индикаторите за социо-емоционалниот развој да се менуваат во негативна насока, за што сведочат искуствата и на учителите/воспитувачи и на родителите.

3. Природна и технолошка интелигенција: судир или интеграција во детскиот развој

Образованието е другиот домен на делување во кој и развиените и земјите во развој не ги негираат потребите од системски институционални мерки како и индивиуално генерирани креативни и стимулативни методи во *интелектуалниот* нутриционизам. Во тоа секако спаѓа навременото

поставување на темелите на основната писменост, во време на инвазија од технолошки апликации и аудио-визулени *сликовници*, додека иновативната литература за мотивирање на загрозеното рачно практикување за писменоста останува на заден план. Технолошките стапици за детската љубопитност (video games, apps and gadgets) наметнуваат рана зависност, докажувајќи се како лесна и најчесто нездрава замена за користење на здравата конвенционална интелектуална диететика – описменување преку стандардна употреба на книгата, моливот и раката. Истражуваните и емпириските наодите укажуваат на потребата од рамнотежа која би се состоела од

а) интегрирање на конвенционалното описменување на децата, во ново придвижена, помала возрасна граница, од 3 – 6 години, со нагласената потреба од родителска близина, која веќе постанува отсутен фактор за чувство на сигурност и предвидливост во детската свест, и

б) дозирано и селективно вклучување на „неконвенционалните“ технолошки базирани средства за учење, кои би биле само суплементи во незаменливата улога на родителите и нивниот клучен мониторинг врз детскиот развој.

Од секога била очигледна во природата на учењето, што и денес статистички се потврдува: потребата од интегрирање на физичката (прехранбена) и менталната (образовна) диета. Mens sana in corpore sanum. Образовната диета се очекува да се збогатува со содржини, стилови и методи на учење кои ќе бидат на рамниште на сегашниот забрзан детски развој, следен и од зголемените потреби за здрава исхрана, како и од потребите за превентивна заштита на детето од неконтролирана стихија на псеудо образовни-забавни содржини. Оттаму и улогата на одговорно селектирани описменувачки и образовни содржини за најрано знаење, способности и вештини, треба сериозно да биде усогласувана со најновите предизвици.

Податоците од Центарот за образовна документација на UNESCO покажуваат дека повеќе од 72 милиони деца во светот денес, на возраст на основно образование, немаат здрав образовен развој и не одат на училиште, а причините за тоа се поврзуваат и со родителите и нивната неписменост, невработеност или болест, освен со немарноста на радителот за најраните кибернетски адикции на детето.

4. **Најмалку 250 милиони од светската бројка на 650 милиони деца од основното образование, не се оспособени да читаат, пишуваат или сметаат**

Современата миграција која се одвива од азиските и африканските земји во развој односно во кризни воено-политички ситуации, во земји од „западната култура, економија и религија“ – Европа, САД, Канада и Австралија, бележи ендемска експанзија во 2015 година. Со тоа се наметнува и една нова реалност: дека меѓу тие структури на преселници се пробиваат и неписмени но и високо квалификувани имигранти, со традиционални или со современи навики и потреби за исхрана и образование. Тоа значи дека неминовно ќе се менуваат и статистиките за писменост/неписменост или прехранбени потребо во заедниците кои ги дочекуваат. Тоа од страна на новата миграција ќе наметнува и нови барања од различен етнички и религиозен идентитет кој ќе соодветствува на културно-образовните, забавно-рекреативни, и здравствено-нутриционистички потреби на новото население. Расните и религиозните разлики меѓу новите жители и жителите на нивните дестинации, неминовно ќе доведат и до промени во статистиката за досегашните параметри, и проекции за нови и непредвидливи барања за условите на образование, писменост, здравство и т.н., што ќе доведе до додатни услогласувања на легислативите меѓу шеријатското и меѓународното право.

Спрема извештајот на ОН за 2014 година, најмалку 250 милиони деца од светската бројка на 650 милиони деца од основното образование, не се оспособени да читаат, пишуваат или сметаат. Некои земји од Азија и Африка се посебно занимливи показатели за ваквата состојба. И соседот на Авганистан, секуларната демократија на Индија (основана од Џавахарлал Нехру 1947 година), меѓу своето население од 1.2 милијарди има фасцинирачки голем број на учени и научници, но и загрижувачки голем број на неписмени - 40% од возрасната популација. Во однос на женската популација, во Индија секое трето девојче не завршува основно образование. Индија не е сиромашна во домашни ресурси, како што не е ниту Нигерија, но парадоксално Нигерија е најбогата земја во Африка, а сепак се наоѓа меѓу 10-те земји на светот, кои заедно сочинуваат ¾ од неписменото население во светот.

Неписменоста во земјите како Индија и Нигерија значи дека не резултира од слабата економската состојба. Во овие случаи неписменоста посочува и на други фактори, како што е сиромашните родители да бараат социо-емоционалниот развој на детето да се одвива рестриктивно во нивниот тесно заштитуван хабитат, а по цена и на неусвојување на западните стандарди за соодветен развој во учењето заедно со физичкиот/здравствен развој. Слични, иако типични за себе се појавите кај бројни етнички заедници во светот. Своевиден исклучок се и некои етнички/турски заедници во Македонија, со примери меѓу вонредно интелигентните и физички здрави Јуручки деца во регионот на планината Плачковица. Меѓу нив, особено женската популација 95% е спречена да следи натамошно средно или високо образование, вклучувајќи и интегрирање во македонскиот образовен систем преку македонскиот јазик,

покрај државно обезбедениот и гарантиран турски јазик како основен, и покрај англискиот како странски јазик.
Аквизицијата на македонскиот и англискиот јазик во процесот на описменува меѓу децата од Јуручките турски паралелки во с. Парналија и Радање, општина Штип, беше следена и збогатувана и преку две работилници за тројазично образование. Работилниците беа спроведувани во 2013-14 и 2014-15 година во организација на ко-авторот на овој труд, д-р Кукубајска, и во соработка со проф. д-р Марија Леонтиќ, турколог од УГД, Филолошкиот факултет, и со магистерскиот кандидат на УГД ФФ, наставник по англиски јазик во тие паралелки, Билјана Алексова Даневска. Литературата во првата работилница се состоеше од воведни лекции во примена на описменувањето, примена на странските јазици, креативно мислење и анализа на мотивирачки мини-есеи и поезија. Содржините на работилниците ги интегрира традиционалните и современите пораки за здрава фамилија, за ментално и физичко здравје на детето, здрава природа, здрава исхрана, како и за потребата за здрава и посигурна иднина преку образование.
Втората работилница се фокусираше особено на поконкретните позитивни методи на описменување, особено поради користењето на „Букварчето на Емилина“ во сегментот од работилницата посветен на писменост по македонски јазик. Непознавањето на македонскиот јазик беше на крајно изненадувачко ниво, 95% кај децата од 1-5 одделение, и пред се меѓу женските ученици. Објаснувањето кај персоналот во училиштето беше: родители на ученици сметаат дека македонскиот јазик нема да им е потребен, бидејќи нема да бидат изложени ниту на образовни потреби, ниту на промени во избор на сопруг надвор од нивната етничко-верска припадност.
Изведбата на програмата за третата работилница, спонсорирана од НВО ЕМАРИ и од наведените професори на УГД, е закажана во чест на 21 декември, национален ден на етничките малцинства во Македонија. Таа ќе биде посветена токму на писменоста преку инструкции и дебати за здрав психо/физички развој, а во контекст на здрава храна, во што е вклучен вториот дел од букварчето, „Здраво учење - здрава храна“. Оваа литература на македонски јазик, донесува образовни содржини, „состојки“ кои ќе бидат *суплементи* на природната интелигенција и органската исхрана на турските/ јуручки ученици во незагадените планински предели. Спрема првите две тројазични работилници за овие ученици, се очекува и следната да обезбеди додатно акцентирање на учењето и на социјалната компонента во процесот на развој, освен здравата фамилијарна и емотивна компонента и здравата исхрана кај оваа популација која се уште претпочита недоволна инклузивност во својата култура на живеење.
Надвор од наведената целна група, целта на ваквите изданија во основа е
а) подржување на здравата детска личност
б) подготовка на претшколските деца преку сопствениот, и странските јазици, да ги развиваат своите знаења, критички способности и аналитички вештини, а при тоа
в) поефикасно да ги премостуваат растојанијата и разликите помеѓу фамилијата (како „органска врска“) и *екстерниот свет* – училиштето, додека
г) описменувањето (на македонски јазик) ќе се одвива во рурална *природа,* хабитат кој им е познат и преку содржините за здрава исхрана, овошје и зеленчук од учебникот.

5. Развиеноста на земјата, агрикултурализмот и *културата на неписменост*

Средината на детското учење со контекстуално познавање на односите меѓу здравје, богатство, сиромаштија и образование постојано се менува низ историјата на културите: од учење во отворена природа, до учење во затворени *кули* и книги со писмени претстави за реалноста, се до дигиталните технологии со виртуелни претстави за актуелниот свет. Во огромен дел од светот, нивата, полето, руралната средина остануваат да доминираат како основни платформи за учење во сиромашните и ретко писмени средини. Од втората светска војна до сега ваквите услови значително се надминати.
Во УНЕСКО статистичката студијата за светската неписменост од средината на 20-ти век, неписменоста кај возрасното население на САД во 1950 година, изнесувала 4-5 %, а во Адендумот на истото издание (стр. 194), во југоисточна Европа неписменото население изнесувало 19-20%, од кои во Бугарија – 24.2, или Италија – 14.4%.
Во споредба со тоа, неписменоста (неспособноста за читање) во САД, за 2014-2015 година, до април 2015, изнесува 32 милиони, односно14% од населението, што е податок од студијата спроведена од Департманот за образование и Националниот институт за писменост. Тоа е алармантна бројка за сеуште супер богата земја на светот. Оваа економски моќна земја исто така покажува и друга парадоксална броја: 21% од возрасното население е способно да чита само на ниво на 5-то одделение, додека дури 19% од средношколците не знаат да читаат. Американската слика не бележи ветено подобрување особено во текот на Обамовата администрација.
За контрастивна анализа се консултирани и некои бројки од Балканот, посебно за писменоста во Бугарија, а спрема извештајот на Бугарската агенција „Новините“ од 27октомври, 2015. Во новата листа на апсурдни податоци во образованиот систем на ЕУ, Европската комисија изнесува податоци дека 41%

од бугарските ученици не се целосно описменети. Бугарскиот центар за демографска политика, (ЦДП) ги има собрано овие податоци за новиот министер за образование, наука и младина, Стефан Воденичаров. Радио Дарик, изразува надеж дека претседателот на ЦДП, Искрен Веселинов, „ќе успее да внесе позитивни промени во таа толку суштинска општествена сфера“ во која податоци од Европската унија покажуваат дека Бугарија има највисока стапка на неписменост во Европа, дека спрема официјалната статистика на ЕК, бугарските студенти не се целосно писмени, односно дека 41% од бугарското население до 16 годишна возраст се неписмен. Бугарија се рангира на 53 место по писменост во светски рамки, во 2012 година, после Киргистан, Тринидад и Тобаго, Туркменистан и Тонга. Следат податоци од бугарското Министерство за труд и социјална политика, спрема кои близу 70% од невработеното население се целосно неписмени, дека бугарскиот јазик на многу студенти во Бугарија им е странски јазик и дека учениците од 1, 2 и 3 одделение зборуваат на друг мајчин јазик и имаат потешкотии во учење бугарски јазик. Спрема статистиката од Министерството за образование, одлични студнети во Бугарија се само 2.8%, во споредба со Франција, 14.5% додека коефициентот на интелигенција на бугарското население драматично опаѓа, рангирајќи се веднаш по Монголија и Казакстан.. Во точките 5 -10 од ЦДП, се констатира дека образованието во Бугарија е комерцијализирано до апсурдно ниво, агенти од комунистичката ера за Државна безбедност (ДБ), постануваат универзитетски ректори и министри, дека постои индустрија на лажни дипломи, дека академските титули се купуваат, дека „Националната агенција за евалуација и акредитација“ отвара бескорисни универзитети, системот произведува бескорисни специјалисти, дека се докажани примери за корупција во алоцирање на јавни средста за научни цели, дека постои принуда за родителите да ги испраќаат своите 4 годишни деца во градинка, а дека Бугарија е најсиромашната и најнеписмена земја членка во ЕУ. Овие неверојатни податоци се можеби дел од парадоксот на несоодветно и долготрајно елиминирање на неписменоста, но за сега, на излагањето на конференцијата за образование и бизнис во Софија, Асен Ангелов, началник на Агенцијата за вработување на Бугарија, не може а да не потврди дека најголем број од невработените во Бугарија се неписмени. Спрема извештајот на *novinite.com*, од вкупно 401.000 невработен во 2014 година, 180.000 имаат најмногу основно образование или се неписмени, што создава сериозни проблеми во вработувањето. Бугарија е земја со долга традиција на образование и култура и земја богата со природни ресурси.

Милиони деца се неписмени, но од и недоволно подготвени, или се послабо заинтересирани, за конвенционално описменување, преку книги. Тоа значи недостаток во основната образовна, културолошка а не само агрикултурна „исхрана“, но тоа укажува и на другиот клучен фактор: недостаток од родителска и фамилијарна близина и грижа во воспитување и описменување на свое создаденото, или усвоено дете, што е чест случај кај децата со разведени родители, препуштени на одгледување од страна на други членови од семејството, а таквите семејства припаѓаат на обоената раса во САД. За надминување на состојбите во сурогат фамилии (foster families), не може директно да се обвинат институциите, но праксата покажува дека во надминување на неписменоста не можат да бидат доволно ефикасни ниту социјалните програми ниту затворите. Традиционалната етика заснована на христијански норми, посветени граѓани и религиозни програми (наспроти атеистичката и секуларна биоетика), се почесто ја нагласуваат критично значајната, а најчесто загубена улога на родителот во образованието, воспитувањето и севкупното здравје на децата и младината.

Опаѓањето на писменоста во развиените општества и занемарувањето на децата, стануваат повеќе парадоксални особено кога таквите богати земји финансираат и дифузираат „банки на знаење“ низ светот (програми, стипендии, фондации), или кога се посветуваат на далекусежно зачувување на отпорни и ретки семиња на планетата во складови за семиња во случај на катаклизми за човештвото. Пермакултурата и агро-екологијата ги спроведуваат своите планови и програми за одржлива агро-исхрана денес, и утре, ликвидни се „банките за храна“ наменети за гладните деца на светот, а сепак една петтина од американските средношколци не знаат да читаат.

Така, во агендите на новата агро-култура, и во актуелните преселбите на азиски и африкански народи - во западната култура на Европа и САД, се случуваат и други видови преселби за спасување на критичните видови отпорни семиња за храна во случај на катастрофи. Дел од арсеналот на таквите семиња, е преселен од тероризираната територија на Алепо, Сирија, во долината Бека во Либан.

Во чување и развој на сите генерации од човештвото и децата: и богати и сиромашни, образованието и воспитанието преку здрава диета останува предуслов за секое здраво општество кое ја препознава интегративната потреба од исхрана со интелектуално и материјално потекло. Тоа го потврдува и Црвениот Крст на Србија во својот детален и особено инструктивен „Vodic kroz zdravu ishranu dece – Zajednicki program za inkluziju romske i marginalizovane dece u obrazovannje” од 2010 година. Тоа го имаа согледано и напредните истражувачи во некогашната Џамахирија на Либија, изнесени преку состаноците на нивната Црвена полумесечина, 1979 година во Бенгази.

И покрај девалвацијата на образовните и воспитни вредности, очигледни се и примерите за напредок во образованието, науката, стандардот на живеење и здравјето, пред се кај децата и младите на светот, но се

почести се и дезинформации за здравствената политика, и во современите и во општествата во развој. Пример за деструктивен релативизам и хипокритска реконструкција се наоѓа во еден од скандалите на Белата куќа, поврзан со Мишел Обама. Пристрасно и незаконско, селективно истакнување или исфрлање на податоци во однос на успехот или неуспехот на одредена агенда за балансирана исхрана е откриено и кај првата дама на САД. Секако за тоа не пишуваат мејнстрим левичарските медиуми туку традиционалните републиканци кои се фамилијарно ориентирани. Потврдените податоци за ова ги изнесува Андру Сполдин, во својот електронски напис во Patriot Depo од 25 октомври 2015. Тој пишува за нов скандал во прикривање на реални резултати од изнасиленото диктирање на агендата на Мишел Обама наречена „Let's move". Госпоѓа Обама манипулирала со извештајот од Американската Медицинска Асоцијација АМА во тоа што наместо да дозволи да се обелодени наодот од минатата година дека стапката на намалување на дебелината кај децата е помала од претходната декада, со што би се потврдило дека нејзината агенда е неуспешна, таа одлучила да им диктира на канцелариите од „Центарот за контрола на здравјето" и Секретаријатот за Здравје и човечки ресурси, да ја издвојат од контекст само бројката на опаѓање на дебелината кај децата од 2 – 5 години, од 13.9% на 8.4%, податок кој дава лажна претстава за реалната и општа слика на здравствените состојби кај популацијата на школска возраст.

6. Заклучок

Темелното и здраво предучилишно и училишно образование зависи од интегрирање на менталната и материјалната диета како што образовната, социо-културолошка состојба во поодделни заедници во светот се условени од нивната економска и финансиска состојба. Економската развиеност на средината не доведува до капитализација и во образованието. Улогата на родителот во претшколскиот интелектуален и физички развој е поголема од секоја агенда за светски развој, кој не води секогаш и секаде до отстранување на неписменоста и неухранетоста.

Теоретските и емпириски сознанија укажуваат дека, и покрај хиперпродукција на учебни помагала и подобрена исхрана, сепак ниедна книга или здрав оброк, не можат да бидат инвестиција поголема од бенефитот кој равојот на детето го добива од здравата близина на родителот, и неговата непосредна вклученост во описменување, образување, воспитание и заштита од деликвенција. Спрема компаративни студии кај различни култури, најефикасниот метод за ментално, физичко и социјално здравје, и во рурални и во урбани средини, е одгледувањето на младите генерации во здрави семејни односи, со родителска љубов, независно од материјална благосостојба и економските фактори на еден хабитат.

7. ЛИТЕРАТУРА

1. Crveni krst Srbije, „Vodic kroz zdravu ishranu dece – Zajednicki program za inkluziju romske i marginalizovane dece u obrazovannje" од 2010 година.
2. Petrovic dr Oliver, Popovic dr Dragoslav, "Zivotne poruke o zdravlju majke I deteta", prirucnik za zdravstvene radnike i roditelje, UNICEF, Beograd, 2000
3. UNESCO Education Documentation Centre, *World Literacy at Mid-Century*, A statistical study, Published in 1957 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 19 avenue Kliber, Paris-~Ge, Printed by Buchdruckerei Winterthur AG, Switzerland.
4. U.S. Department of Education and the National Institute of Literacy, 2015 report

6. http://www.staffingindustry.com/eng/Research-Publications/Daily-News/Bulgaria-Illiteracy-hampering-the-labour-market-29457#sthash.1oK4fX0G.dpuf

7. www.staffingindustryanalysts.com

8. www.unicef.org

9. breitlinks.com/earlyliteracy/great_links.htm

10. http://patriotupdate.com/white-house-panicked-as-damning-new-scandal-surrounds-michelle-obama/

11. www.huffingtonpost.com/.../illiteracy-rate_n_3880355...

12.http://www.novinite.com/articles/147520/Bulgaria+with+Worse+Literacy+Rate+than+Kyrgyzstan,+Tonga#sthash.Wo6mK5dx.dpuf